

Fönster – husets ögon

Fönster i original har ett stort kulturhistoriskt värde. Om storleken, placeringen eller rutornas indelning ändras så påverkar det hela husets utseende. Gammalt glas ger fönstren ett levande utseende.

Harmoni och omsorg

Fönster är en viktig del av hur vi uppfattar ett hus. De svarar både för att släppa in ljus i lagom mängd men visar också på lokal tradition och utformning. På äldre hus är de ofta symmetriskt placerade för att ge ett harmoniskt intryck.

Äldre fönster utformades med stor omsorg och utvalda material. Till karmar valdes kvistfritt tätvuxet virke ut, gamla fönsterkarmar är därför värda att renovera, rötskadade delar går ofta bra att byta ut.

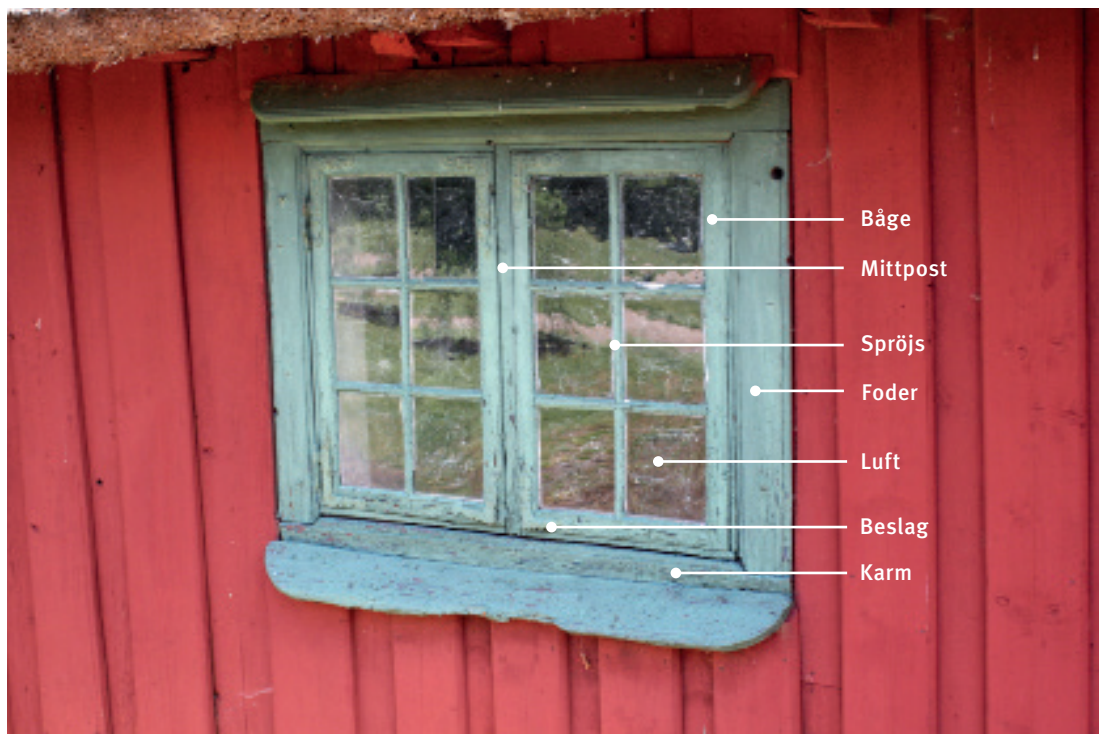
Äldre fönster har ofta utåtgående bågar och löstagbara innanfönster som sätts in under vinterhalvåret. Mellan bågarna kan du lägga fönstervadd eller mossor. Det suger upp fukt mellan fönstren och är dessutom dekorativt.

Var rädd om fönsterglaset

Fram till 1913 blåstes allt fönsterglas med i stort sett samma metod som använts sedan 1600-talet. År 1933 tog maskintillverkningen över helt.

Munblåst glas är tunt och klart gnistrande med ojämnheter som bildats i glasmassan. I dag är kunskapen om blåsningstekniken bortglömd och det är svårt att hitta nytt glas som är jämförbart med gammalt. En bit in på 1800-talet var glaset svagt färgat och det var vanligt med blåsor i rutorna. Vid 1800-talets mitt blev ofärgat glas vanligare och ojämnheterna blev färre.

Runt glaset finns en kittfals, som skyddas från väta av fönsterkitt. Kittet ska vara elastiskt, och inte spricka eller släppa från glaset. Bäst till äldre fönster är linoljekitt, i samverkan med linoljefärg.

Så här underhåller du fönster

Du får aldrig byta ut ett fönster. Är det i behov av lagning eller komplettering ska du prata med din förvaltare. Byte av trasigt glas, målning och kittning får du utföra på egen hand. Om fönsterglas behöver bytas är det viktigt att välja ett gammalt glas som ger fönstret en levande yta.

1. Börja med att rengöra alla träytor på fönsterkarmen noga. Tvättning kan ske med målartvätt eller ammoniaklösning.

2. Skrapa bort löst sittande färg och kitt med en bra skrapa. Ofta behöver man ha flera olika färgskrapor med olika profil för att komma åt överallt. I regel räcker det med att ta bort lös färg och låta resten av färgresterna sitta kvar. Det ger en patina åt det nymålade fönstret.

Om en trädel ska bytas ut, om fönstret varit målat med olämplig färg eller om färglagret är mycket tjockt kan det vara nödvändigt att ta bort all färg. Du kan då använda varmluftspistol eller färgborttagningsmedel. Men använd varmluftspistol med stor försiktighet. Värmen kan nämligen spräcka glaset och dra ut de skyddande hartserna i träet.

3. Trärena ytor såsom falsar, kan gärna "halvoljas" med en blandning av hälften kokt linolja och hälften lacknafta eller terpentin före grundmålning. Det är ett sätt att ersätta urlakade hartsämnen i trävirket och skapa ett fuktskydd. Men olja med måtta, om träet blir för mättat kan det bli blåsor på målarfärgen. En annan metod är att grunda med utspädd linolfjärg.

4. Målning av ett fönster bör normalt göras med tre strykningar: grundning, mellan- och slutstrykning. Antalet strykningar kan variera med underlagets kondition.

Grundmålningen görs på alla trärena ytor samt i kittfalsen. Därefter är det dags att kitta fönstret med linolejkitt eller ett annat kitt med en vegetabilisk oljebas. Det är viktigt att kittfalsen är väl rengjord och grundad med linolja eller linolfjärg.

Till sist är det dags för mellan- och slutstrykning, som ger den slutligt skyddande ytan. Använd en bra pensel med naturborst. Det är viktigt att du inte målar för tjockt, särskilt linolfjärg ska målas i många tunna lager. Kom ihåg att även måla över kittet och även 1 mm ut på glaset. Det hindrar att vatten tränger in mellan glas och kitt.